

Cuvânt înainte

Într-un encomion rostit de Sf. Grigorie al Nyssei în cinstea fratelui său, Vasile cel Mare, cel dintâi ne lasă să înțelegem că sfinții nu sunt ca vinul: cu cât mai vechi, cu atât mai bun. Dimpotrivă: criteriul cronologic nu joacă niciun rol în stabilirea unui clasament de valoare sau a unei ierarhii axiologice a sfinților. Or, altfel spus: sfințenia nu este condiționată major nici de o anumită epocă istorică – fie ea epoca de aur a Bisericii – nici de condițiile socio-culturale și religioase în care trăiește cineva; putem spune, totuși, că o anumită epocă istorică sau anumite condiții facilitează sfințenia sau predispun mai ușor la sfințenie (nu e totuna să trăiești, de tânăr, în Muntele Athos, ori să fii un vlăstar al unor orașe precum Amsterdam sau Las Vegas), însă nu a existat, și nici nu va exista vreodată, un cadru spațio-temporal în care posibilitatea însăși a sfințeniei să fie anulată. Și aceasta pentru că, potrivit Sf. Grigorie al Nyssei, sfințenia este condiționată în mod funciar de doi factori, a căror conlucrare este necesară: harul divin (care se dăruiește gratuit tuturor, totdeauna, pentru că este dar al iubirii divine, iar iubirea divină nu se schimbă și nu seacă niciodată) și voința omului, care ar trebui să fie orientată continuu spre bine; acești doi factori nu sunt, și nici nu vor fi absenți, din nicio perioadă istorică.

Comparându-l pe Sf. Vasile cel Mare cu Sf. Ap. Pavel, Grigorie al Nyssei spune:

„Să nesocotim faptul că sfinții se preced unii pe alții în timp, căci firea timpului este neutră față de virtute sau răutate, fie ea trecută sau viitoare, și nu este o dată într-un fel, iar altădată altfel; pe de altă parte, binele rezidă în libera alegere, nu în timp. De aceea, să examinăm credința în raport cu credința, iar faptele în raport cu faptele”.

Motivul apariției succesive a sfinților în timp și istorie nu trebuie căutat decât în purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc:

„Dacă Pavel a fost mai înainte în timp, și numai după multe generații a fost arătat Vasile, trebuie să vedem în aceasta un lucru al divinei iconomii asupra oamenilor și nu o dovadă a micșorării [lor] în virtute; fiindcă și Moise s-a născut cu mult timp după Avraam, iar Samuel după Moise, și Ilie după acesta, și după acela marele Ioan, și după Ioan, Pavel, iar după Pavel, Vasile. (...) Cel ce le cunoaște pe toate înainte de nașterea lor, precum zice profetul, și ia aminte la răutatea diavolului care însoțește neamul omenesc, pregătește un medic folositor și potrivit pentru fiecare boală din fiecare neam, ca nu cumva, din pricina lipsei leacurilor, să lase nevindecată boala lor, ceea ce ar duce la distrugerea acelu neam”.

Rațiunile de ordin terapeutic în arătarea cronologică a sfinților pe pământ anulează, așadar, orice diferențiere axiologică între ei. Un singur exemplu este ilustrativ în acest sens: nimeni nu contestă valoarea incomensurabilă

a activității Sfântului Apostol Pavel în răspândirea creștinismului în întreaga lume locuită (*oikoumenē*). Propovăduirea Evangheliei la neamuri a făcut ca închinarea la idoli să fie înlocuită cu închinarea la singurul și adevăratul Dumnezeu. Însă diavolul, „inventatorul răutății”, „cel dibaci în răutate” a făcut în așa fel încât ceea ce a pierdut prin înlăturarea idolatriei să recâștige prin născocirea ereziei. Arianismul, această idolatrie camuflată sub numele creștinismului și, de aceea, mult mai periculoasă decât idolatria evidentă de odinioară, amenința să cuprindă întreaga lume și, astfel, să facă zadarnică activitatea Sfântului Apostol Pavel. Atunci pronia divină l-a arătat pe marele Vasile, pe Învățătorul, pe cel care, adâncindu-se în înțelesurile cele tainice ale Scripturii, a făcut să strălucească adevărul de credință și să-i întoarcă pe toți pe calea cea dreaptă. Răspândirea geografică a creștinismului, operă a Apostolului Pavel, este dublată de explicitarea și clarificarea doctrinară a acestuia, operă a Învățătorului Vasile, ambele fiind, de altfel, lucrarea pronie divine care ține cont de necesitățile fiecărei epoci și răspunde acestor necesități cu „medicamentele” potrivite: propovăduirea lui Pavel este „medicament” pentru boala idolatriei, învățătura lui Vasile este „medicament” pentru boala ereziei.

Pentru a arăta că succesiunea temporală a sfinților nu stabilește și o ierarhie axiologică a acestora, Sf. Grigorie al Nyssei îl compară pe Sf. Vasile cu marile figuri de drepti sau de sfinți ale Vechiului și Noului Testament: Moise, Samuel, Ilie, Ioan Botezătorul, Pavel. Scopul acestor comparații este aceea de a arăta că Vasile este egal în virtute cu toți cei

pomeniți, că poziția lui ultimă în ordinea temporală nu îi micșorează cu nimic vrednicia față de cea a celor anteriori lui. Egalitatea de vrednicie a acestor sfinți își găsește explicarea ultimă în prezența aceluiași Duh Sfânt roditor în fiecare dintre ei:

„Iar cel care compară minunile așa cum trebuie, așezându-le în paralel, va descoperi un singur har în toate, provenit de la același Duh”.

În istorie, lucrarea Duhului Sfânt prin intermediul sfinților care-L găzduiesc poate să îmbrace – și chiar îmbracă – forme diferite, corespunzătoare diferitelor necesități; fondul, însă, rămâne același, prin aceea că are același izvor comun, Duhul Sfânt, și aceeași finalitate: mântuirea omului. De aici decurge și egalitatea de vrednicie a sfinților.

Am făcut această destul de lungă *captatio benevolentiae* tocmai pentru că mi s-a părut o bună introducere în ceea ce reprezintă antologia pe care o prefațăm: un buchet de studii patristice și hagiografice care vin să întărească tocmai ideea fundamentală a encomionului gregorian: prezența lucrătoare a Duhului Sfânt în fiecare dintre casnicii Săi, chiar dacă formal sau aparent diferită (căci fiecare context reclamă o formă potrivită!). De la Sf. Grigorie de Nyssa și Sf. Macarie Egipteanul, amândoi reprezentanți iluștri ai teologiei și spiritualității secolului al IV-lea, și până la sfinții secolului al XX-lea (nu îl voi menționa aici decât pe Sf. Paisie Aghioritul), studiile Părintelui Cătălin Pălimaru acoperă multe epoci și multe generații, multe etnii/ popoare și multe arii geografice, făcând referire la aspecte misionare, polemice, doctrinare, ascetico-mistice, filocalice, martirice,

catehetice etc. Deși majoritatea acestor studii au fost publicate în revista *Renașterea* la moment aniversar sau comemorativ, acum, când sunt adunate împreună într-un volum, ele dau viziunea de ansamblu a modului în care lucrarea Duhului Sfânt, diversificată în formă dar unitară în scop, asigură vitalitatea și creșterea Bisericii ca Trup mistic și eclezial al lui Hristos.

În prima omilie din seria intitulată ulterior *Omilii la statui*, Sf. Ioan Gură de Aur, referindu-se la citirea Sfintei Scripturi, o compară pe aceasta cu o pajiște:

„Eu văd, ca pe o pajiște, multe și felurite flori în ceea ce s-a citit, o pepinieră mare de trandafiri și violete multe și nu mai puțin crini, și peste tot se răspândește rodul felurit și bogat al Duhului și mult parfum îmbățător. Ba mai mult, citirea Sfintelor Scripturi nu e doar o pajiște, ci chiar o grădină, căci aceste flori nu au doar parfum îmbățător, ci și rod în stare să hrănească sufletul”.

Nu cred că greșesc prea mult dacă – păstrând totuși decența și reverența cuvenite față de Cartea Cărților – voi spune că și această antologie are înfățișarea unei pajiști sau a unei grădini, iar ca dovadă a afirmației mele voi oferi mai jos – lăsând însă cititorului plăcerea de a aduna cât mai multe flori bune de mirosit și fructe bune de mâncat – câteva crâmpie de fraze care mi s-au părut adiate copios de Duhul:

1. sfințenia, deși posibilă în fiecare generație și în fiecare epocă, primește caracteristicile ipostasului care o întrupează (ex.: Sf. Ioan de Kronstadt săvârșește zilnic Liturghia);

2. Secretul schimbării și înnoirii lumii, parcă ne spune Sf. Ioan de Kronstadt, pleacă de la preot și de la asumarea conștientă a vocației lui;
3. Povestea unui sfânt este mai mult decât istorie. Este dovada unei experiențe cu Dumnezeu, a unei existențe ancorate în orizontul veacului viitor și, din această perspectivă, sfântului i s-a recunoscut rolul de călăuză spre mântuire.
4. Sf. Nil înțelegea monahismul în manieră evanghelică, ca un manifest împotriva duhului lumii și ca o imagine a Împărăției lui Dumnezeu pe pământ.
5. Pentru Nicolae Cabasila, viața în Hristos se traduce prin viața asumată eclesial. Sfințenia înseamnă unirea cu Hristos, fapt care se realizează în Biserică prin Sfintele Taine.
6. Cu privire la lucrarea virtuților, Sf. Maxim Mărturisitorul se remarcă printr-o idee deosebit de profundă, regăsită și ea la predecesorii săi: Hristos Însuși este prezent în virtuțile credincioșilor și le conferă substanță. Mai mult, virtuțile reprezintă un mod al întrupării Lui.

De o sensibilitate aparte și de o actualitate stringentă mi se pare a fi studiul intitulat „Cuviosul Paisie Aghioritul și tinerii”, un melanj de înțelepciune, condescendență, înțelegere, perspicacitate, generozitate pilduitoare și educativă, toate aceste virtuți făcând din Sf. Paisie un misionar remarcabil în rândul tinerilor și o pildă exemplară în gestionarea celei mai delicate vârste din viața omului,